

EL CATALANISME DURANT EL PRIMER TERÇ DE SEGLE XX

1901 - 1931

MANCOMUNITAT DE CATALUNYA CONCURS

sobre ferrocarrils secundaris

En compliment dels acords de l'Assemblea de la Mancomunitat, i a l'objecte d'impulsar l'establiment d'una xarxa ferroviària orgànica que pugui satisfer les necessitats de Catalunya, el Consell Permanent obre concurs entre les poblacions, particulars i empreses interessades, per a estimar l'ordre de preferència que hagi d'ésser seguit en els tràmits d'aprovació de projectes i subsegüent construcció dels ferrocarrils secundaris catalans.

L'Oficina tècnica creada a l'efecte ha estudiat en grau suficient els projectes d'alguns d'ells, podent en l'actualitat comptar-se com acabats en el fonamental, els estudis de les següents línies del pla:

TARRAGONA - CERVERA
CERVERA - PONS
PONS - BALAGUER
PONS - PUIGCERDÀ
LLEYDA - FRAGA
REUS - MONTROIG
CARDONA - SÚRIA

Però a fi que cap tros de la terra catalana quedi exclòs, la Mancomunitat crida també a concurs les comarques que, sentint-se necessitades de comunicació ferroviària no tinguin encara estudis de projectes fets o bé tinguin un projecte de ferrocarril distint dels estudiats per la Mancomunitat, inclosos o no en els plans dels secundaris. Les proposicions d'aquesta naturalesa, fetes per les poblacions, bancs o empreses interessades que oferissin subscriure una quantitat de còdules suficient per a respondre conjuntament amb el patrimoni de la Mancomunitat, de les contingències d'exploració seran examinades també detalladament, i podran si així es crea oportú, ésser preferides en l'ordre d'execució.

Aquells que a la crida d'aquest concurs, responguin oferint més avantatges, seran preferits en l'elecció del tres corresponent. Resolt el concurs, s'activarà el tràmit oficial, o fi que, cas d'obtenir la concessió, sigui possible començar les obres a principis de l'any pròxim, previ el corresponent emprèstit.

Els avantatges que poden oferir-se al Consell són els següents:

Primer. — La subscripció en còdules del ferrocarril, l'import de les quals contribuiria, amb el que aportés la Mancomunitat dels seus cabals generals, a l'augment del capital de primera fabrica per damunt del límit del qual l'Estat es garanteix l'interès, i hi a atendre les dificultats d'exploració els primers anys.

La quantitat subscrita haurà de cobrir almenys una dècima de l'import del cost quilomètric.

Segon. — Concessió completa del terreny i edificis a expropiar com a equivalent de part de les còdules a què es fa referència en l'apartat anterior, les quals gaudirien dels beneficis de l'exploració després d'abonar l'interès i l'amortització del capital invertit.

Tercer. — Construcció de les obres o subministre del material, mitjançant auxilis a rubre de la Mancomunitat. Aquests auxilis podran consistir en la subvenció de capital, abonament d'un determinat interès, tramitació del projecte, règim d'exploració durant un cert nombre d'anys o qualsevulla altra forma d'iniciativa que el Consell de la Mancomunitat cregui acceptable i conduent al fi que es proposa de crear una xarxa orgànica a Catalunya, complement de l'actual, i destinada al desenvolupament i creació de la riquesa del país.

Noró condició necessària per a continuar els estudis i les obres estar al corrent de paga les poblacions a les quals el ferrocarril afecti, de conformitat amb els acords del Consell del dia 10 d'abril de 1918.

Igualment serà necessari, quan el ferrocarril tingui una longitud superior a 20 quilòmetres en una província, estar al corrent de paga amb la Mancomunitat la Diputació respectiva.

A les oficines de la Mancomunitat estarà de manifest la carta geogràfica dels ferrocarrils en projecte.

Les ofertes s'hauran de dirigir a la Mancomunitat fins al dia primer del pròxim octubre a les dotze.

Barcelona, 5 de juny de 1919

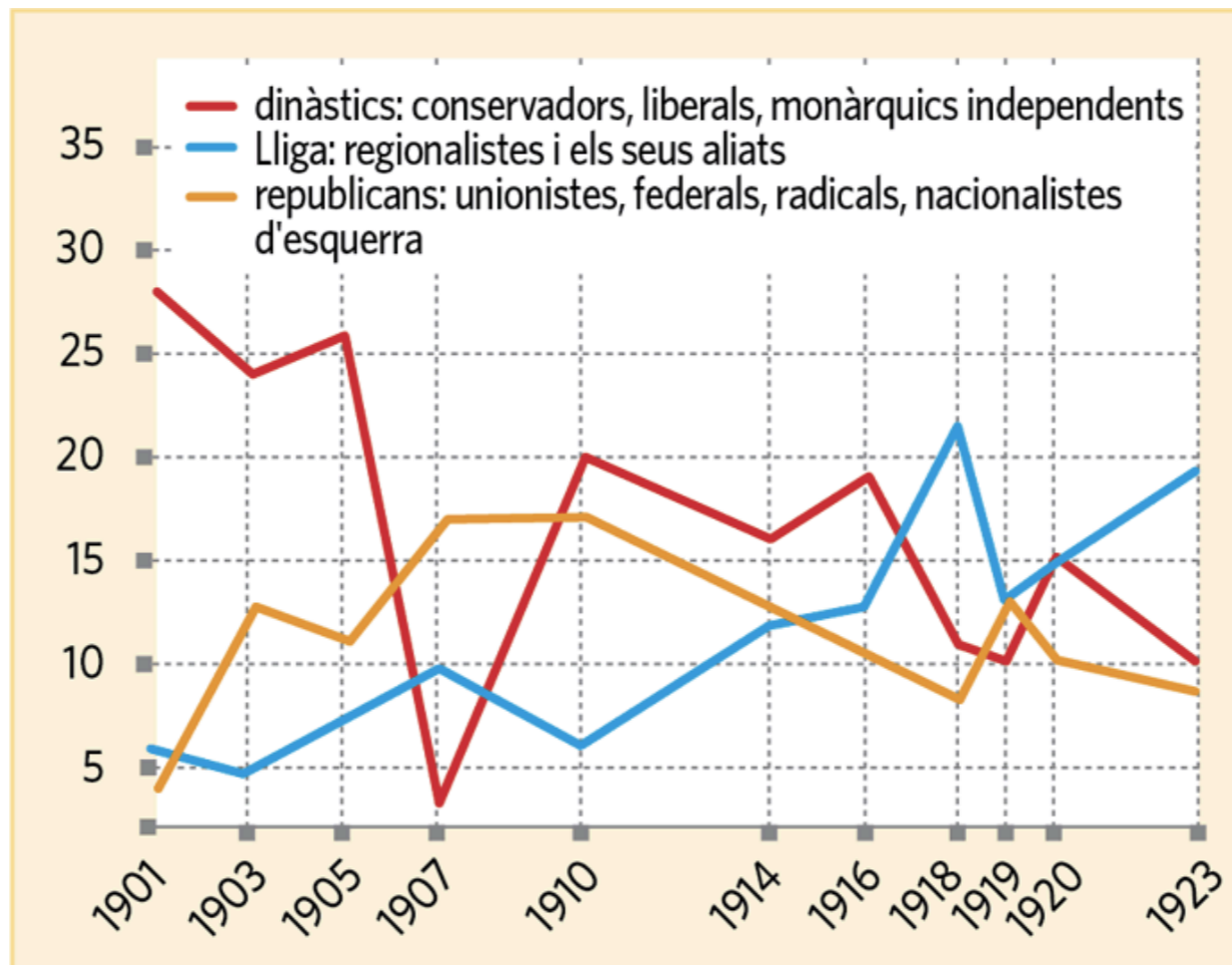
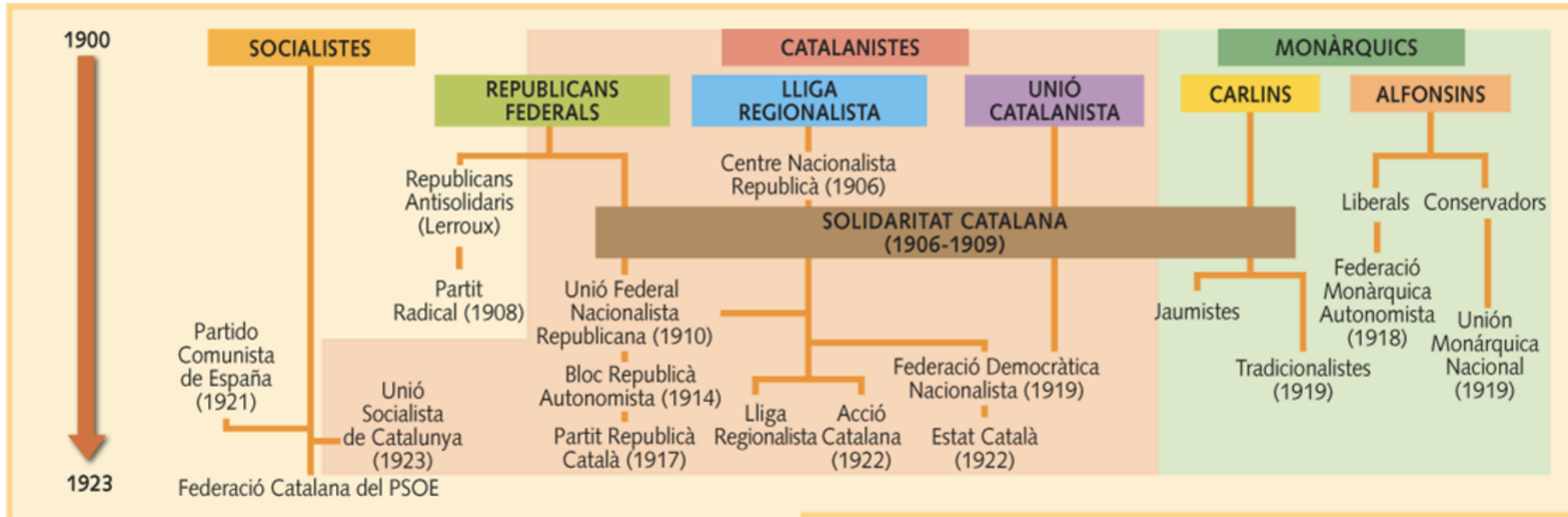
El President,

J. Puig i Cadafalch

El secretari. Int. del Consell,

Lluís Sans i Buigas

PARTITS POLÍTICS A CATALUNYA (1900-1923)

Nombre de diputats catalans a les eleccions generals 1901 - 1923

L'HEGEMONIA DE LA LLIGA REGIONALISTA

- El segle XX s'inicia amb l'hegemonia de la LLIGA REGIONALISTA
- La seva política girava a l'entorn de dos eixos: autonomia per Catalunya i intervenció en la política espanyola
- Els seus principals líders eren Enric PRAT DE LA RIBA i Francesc CAMBÓ
- PRAT DE LA RIBA era el líder a Catalunya. Destaca la seva obra *La nacionalitat catalana* (1906). Francesc CAMBÓ defensava els interessos de la Lliga a Madrid
- Van tenir èxit a les eleccions de 1901, però a les de 1903 i 1905 van veure com guanyaven les forces republicanes. Això obria un debat intern a la formació sorgint dues tendències.
- Un primer grup es mostrava més intransigent a l'hora d'establir negociacions amb Madrid. Un altre grup, més possibilista, es mostrava més disposat a arribar a acords amb el govern.

I vèiem més, vèiem que Catalunya tenia llengua, Dret, art propis; que tenia un esperit nacional, un caràcter nacional, un pensament nacional; Catalunya era, doncs, una nació. I el sentiment de pàtria, viu en tots els catalans, ens feia sentir que pàtria i nació eren una mateixa cosa i que Catalunya era la nostra nació, igual que la nostra pàtria.

Si ésser pàtria, si ésser nació era tenir una llengua, una concepció jurídica, un sentit de l'art propis, si era tenir esperit, caràcter, pensament nacionals, l'existència de la nació o de la pàtria era un fet natural com l'existència d'un home, independent dels drets que li fossin de fet reconeguts. (...) La nació era nació encara que les lleis la tinguessin subjecta, com l'esclau romà, a una altra nació, a la nació oficial, la nació privilegiada. (...)

D'aquesta manera, s'esvaien en el nostre esperit les confusions que la impressió del llenguatge usat gairebé per tothom hi feia néixer. L'Estat quedava fonamentalment diferenciat de la nació, perquè l'Estat era una organització política, un poder independent en l'exterior, suprem en l'interior, amb força material d'homes i diners per mantenir la seva independència i la seva autoritat (...).

Les relacions de la nació amb l'Estat, la tendència de cada nació a tenir un Estat propi que tradueixi el seu criteri, el seu sentiment, la seva voluntat col·lectiva, l'anormalitat morbosa de viure subjecte a l'Estat, organitzat, inspirat, dirigit per una altra nació; el dret de cada nació a constituir-se en Estat; la determinació del domini propi de l'Estat nacional i del propi de l'Estat federal en les federacions o Estats compostos, tot rajava naturalment: només calia relacionar la nova concepció amb els principis de la ciència política.

PRAT DE LA RIBA, E.: *La nacionalitat catalana*, 1906.

LA VISITA D'ALFONS XIII

- L'abril de 1904 ALFONS XIII visitava Barcelona. La LLIGA havia acordat boicotejar la visita.
- Un grup de regidors de la LLIGA, liderats per CAMBÓ no va fer cas de la directriu del partit.
- Com a conseqüència alguns militants, liderats per Lluís DOMÈNECH I MUNTANER es van escindir de la LLIGA per fundar el CENTRE NACIONALISTA REPUBLICÀ (1906 - 1910) que es definia com a nacionalista, republicà i demòcrata

ALFONS XIII al seu carruatge durant la visita que va fer a Barcelona el 08/04/1904

ELS FETS DEL CU-CUT! (1905)

- Cal situar aquest fet en un context d'hostilitat a la presència de diputats catalans al Parlament de Madrid.
- L'incident o fets del Cu-Cut! es produeixen el 1905 a partir de la publicació d'una caricatura a la revista que els militars van considerar insultant.
- Com a resposta els militars van assaltar la seu de la revista
- El govern central no només no va condemnar els fets sinó que a més va promulgar la LLEI DE JURISDICCIONS (en vigor fins 1931)

LLEI DE JURISDICCIONS

Artículo 1º. El español que tomara las armas contra la Patria bajo banderas enemigas o bajo las de quienes pugnarán por la independencia de una parte del territorio español, será castigado con la pena de cadena temporal en su grado máximo a muerte.

Art. 2º. Los que de palabra, por escrito, por medio de la imprenta, grabado, estampas, alegorías, caricaturas, signos, gritos o alusiones, ultrajaren a la Nación, a su bandera, himno nacional u otro emblema de su representación, serán castigados con la pena de prisión correccional.

Art. 3º. Los que de palabra o por escrito, por medio de la imprenta, grabado u otro medio mecánico de publicación, en estampas, alegorías, caricaturas, emblemas o alusiones injurien u ofendan clara o encubiertamente al Ejército o a la Armada o a instituciones, armas, clases o cuerpos determinados del mismo, serán castigados con la pena de prisión correccional.

Art. 5º. Los tribunales ordinarios de derecho conocerán de las causas que se instruyan por cualquiera de los delitos a que se refieren los artículos 1º, 2º y 4º de esta ley, siempre que los encausados no pertenezcan al ejército de mar o de tierra y no incurrieren por el acto ejecutado en delito militar. De las causas a que se refiere el art. 3º conocerán los tribunales del fuero de Guerra y Marina.

Font: GACETA DE MADRID. Año CCXLV - núm. 114. Martes 26 de abril de 1906. Tomo II, pág. 317.

LA SOLIDARITAT CATALANA

(1906 - 1909)

- Com a resposta a la LLEI DE JURISDICCIONS, entre altres causes, va aparéixer la SOLIDARITAT CATALANA, una agrupació de forces catalanistes.
- En van formar part els republicans federals, els carlins, la Lliga Regionalista i la Unió Catalanista
- Es van presentar a les eleccions de 1907 sota un programa comú conegut com el PROGRAMA DEL TÍVOLI
- Malgrat els bons resultats electorals, la Solidaritat va acabant desapareixent degut a les discrepàncies entre els seus integrants i a les conseqüències de la Setmana Tràgica
- De la seva dissolució van destacar dues grans tendències, la dreta regionalista i pactista de la Lliga i l'esquerra més catalanista i republicana de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR)

Primer principi de coincidència, enrobutit per seguides manifestacions de l'opinió catalana, és l'afirmació que la llei anomenada de les jurisdiccions ha de derogar-se perquè no poden les externes solemnitats de la seva elevació a precepte legislatiu, esborrar el rastre vergonyós de la coacció que en tots els seus tràmits va produir-se (...) Dignificar el sufragi corromput, més ben dit, ignorat com a funció lliure dels ciutadans que amb l'emissió del vot trien la representació nacional, és un altre objectiu, i objectiu primordial de la Solidaritat. (...)

Cal, abans que tot, per assolir aqueixa alta finalitat de regeneració nacional, portar aquesta energia social salvadora a les funcions que només per invasió del Poder o per atonia de la iniciativa social han vingut a ésser funcions administratives directes o delegades de l'Estat, com l'ensenyança, la beneficència, les obres públiques, que en realitat formen la línia de saturació i confluència de l'acció del cos social i l'acció de la política de l'Estat.

Moltes de les funcions d'ensenyança, beneficència i obres públiques han d'ésser confiades a organismes regionals representatius de la personalitat de les regions, amb possessió de mitjans propis per exercitar-les.

Els Municipis han d'ésser restituïts a llur veritable condició de societats naturals amb esfera d'acció pròpia seva i diferent i independent de l'Estat, encara que coordinada com les de totes les persones individuals o col·lectives intranacionals. (...) Condició obligada de l'autonomia de les regions i Municipis és l'atribució a aquests organismes de recursos econòmics propis, determinant clarament què ha d'ésser hisenda de l'Estat, de la Regió i del Municipi. (...)

Aquests són els principis en què informaran llurs campanyes parlamentàries els senadors i diputats de la Solidaritat Catalana. Plegats lluitaran per encarnar-los en preceptes legislatius, plegats portaran el concurs de la seva paraula i del seu vot a totes les aspiracions econòmiques de l'opinió catalana.

Solidaritat Catalana. Programa del Tívoli (1907).

LA UNIÓ FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA (1910 - 1917)

- Sorgeix després de la dissolució de la SOLIDARITAT CATALANA
- Estava integrada per diversos partits sobretot republicans de diferent signe i d'altres provinents del moviment obrer.
- Amb un programa autonomista el seu líder Josep Maria VALLÈS i RIBOT va obtenir bons resultats a les eleccions de 1910.
- La mort de VALLÈS i RIBOT, sumada a les desavinences internes i escissions van empènyer a la formació a cercar un pacte amb els lerrouxistes, conegut com el PACTE DE SANT GERVASI per presentar-se a les eleccions de 1914
- La UFNR va desaparèixer el 1917. La majoria dels seus membres es van integrar en el PARTIT REPUBLICÀ CATALÀ.
- Fins la seva desaparició va ser l'única oposició d'esquerres que va tenir la LLIGA.

Davant les imminents legislatives -convocades per al 8 de març del 1914, i precedides des del govern d'una àmplia "preparació" caciquil-, l'evolució dels resultats electorals dels anys anteriors, la recent obtenció de la Mancomunitat i la cordialitat imperant entre els regionalistes i el govern Dato situen la Lliga en una clara posició de superioritat política damunt el republicanisme. És, doncs, amb ànim de contrarestar aquest avantatge que pren força en els rengles antimonàrquics la idea d'una coalició defensiva, idea que els dirigents de la UFNR i el Partit Radical concretaran en el denominat pacte de Sant Gervasi. Val a dir que ambdues formacions, amb una llarga tradició d'enfrontaments recíprocs, concórren a l'aliança sense cap entusiasme, i que tant els dirigents radicals com els nacionalistes hauran de combatre el disgust i la protesta de llurs bases a la vista d'un pacte que molts consideren antinatural.

El Pacte de Sant Gervasi (1914). Fragment de la tesi doctoral de Joan B. CULLA El republicanisme lerrouxista a Catalunya 1901 - 1923.

LA SETMANA TRÀGICA I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES

(1909 - 1917)

- El 1906, a la CONFERÈNCIA D'ALGESIRES, Espanya va rebre uns territoris al nord d'Àfrica, a l'actual MARROC. Aquests territoris, abans francesos, podien suposar problemes amb França.
- Després de negociacions amb els francesos en el TRACTAT HISPANO-FRANCÈS de 1912 s'acordava definitivament que Espanya controlaria la regió del RIF.

- Espanya havia d'exercir un protectorat sobre aquest territori que implicava la pacificació i el control de la zona. S'esperava poder extreure recursos de la zona, poder fer inversions així com recuperar part del prestigi perdut el 1898.

- Els rifenys es van oposar a aquesta ocupació. Organitzats en cabiles, van articular un moviment de resistència
- El juliol de 1909, al Barranc del Llop (prop de Melilla) els rifenys van obtenir una important victòria, causant moltes baixes.
- La resposta espanyola va consistir en enviar més tropes a la zona. Per a poder fer-ho es va donar l'ordre de mobilitzar als reservistes
- Comença a circular una sensació d'injustícia ja que els fills de famílies riques es lliuraven si pagaven una suma de diners

El Barranc del Llop en l'actualitat. Al fons, es pot veure Melilla.

- L'actitud de l'Església davant la situació, donant suport als rics, va encendre encara més els ànims
- Aprofitant la situació, lerrouxistes, socialistes i anarquistes van fer una crida a la vaga general. Aquesta va derivar en una protesta més ampla amb caràcter antimilitarista i contra el domini social i cultural de l'Església.
- A Barcelona es van aixecar barricades, cremar convents i es van produir enfrontaments amb les forces de l'ordre.

Vista de Barcelona durant la Setmana Tràgica a l'estiu de 1909

DOC. 27. LA MOBILITZACIÓ DELS RESERVISTES.

Amb motiu d'una agressió dels moros del Rif contra els treballadors del ferrocarril d'unes mines pròximes a Melilla, i contra les tropes que havien acudit a protegir-los, esclatava un conflicte de caràcter militar que exigia al Govern d'enviar forces d'auxili, amb unes conseqüències tràgiques que van trasbalsar tot el país. Aquestes forces espanyoles van sofrir, en efecte, un contratemps seriós en una acció que va prendre el nom del seu lloc, Barranco del Lobo, [...] i el Govern s'havia de decidir tot seguit a emprendre les operacions d'una veritable guerra. La llei militar vigent preveia per a aquest cas que la mobilització de l'exèrcit es podia fer per classes o per unitats completes, i el Govern va cometre la imprudència de cridar les unitats de la guarnició de Barcelona amb els reservistes necessaris per completar els seus efectius. La gent va veure desfilar pels carrers les tropes amb els reservistes, molts d'ells casats i amb fills, portant al costat les dones i les criatures que anaven a acomiadar-los, i en adonar-se que marxaven mobilitzats per a la guerra quan encara era viu el record dels drames i les desgràcies d'onze anys endarrer, en un moviment espontani d'indignació, va exterioritzar la seva revolta. Durant uns dies va anar creixent l'excitació del poble fins a fer-se especialment perillosa, quan va haver sortit de la ciutat tota la força pública.

AMADEU HURTADO, *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps, 1894-1930, 1969.*

CONSEQÜÈNCIES DE LA SETMANA TRÀGICA

- Les conseqüències van ser severes. D'una banda hi va haver molts empresonaments i moltes condemnes a mort en judicis sense garanties. Una de les execucions més exemplaritzants va ser la del pedagog Francesc FERRER I GUÀRDIA
- El sistema de la Restauració es va desestabilitzar notablement. La repressió va comportar la caiguda de Antonio MAURA com a President del Govern. S'inicia una etapa de gran inestabilitat.
- El republicanisme es va enfortir. El 1910 la CONJUNCIÓN REPUBLICANO-SOCIALISTA obté molts bons resultats electorals i el 1912 apareixia el PARTIT REFORMISTA
- El LERROUXISME va perdre suports pel seu paper ambigu durant la repressió. Antics lerrouxistes s'incorporen a la CNT.
- Desapareixia definitivament la SOLIDARITAT CATALANA.

LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

(1914 - 1925)

- Des del govern de MAURA s'havia parlat d'alguna mena de descentralització.
- A partir de 1911 PRAT DE LA RIBA va llençar la idea d'algun organisme que mancomunés les quatre diputacions catalanes.
- El projecte va ser presentat al govern de CANALEJAS, que el va tirar endavant.
- Finalment va ser el govern de DATO el que va aprovar el decret que autoritzava la Mancomunitat.
- Oficialment, la Mancomunitat es constituïa el 6 d'abril de 1914

Però la Mancomunitat ens planteja, amb més urgència que mai, un altre problema, un problema de poder, de funcions d'autonomia. L'Estat, autoritzant les províncies per a mancomunar-se, no s'ha desensenyorit de res, no ha traspassat a la Mancomunitat cap de les funcions que congestionen l'Administració central. I, sense les delegacions, la Mancomunitat, que com a personalitat ho és tot, com a poder no és res; és el paper i el segell de què parlava un il·lustre amic que m'escolta: és la capsula buida, és el vas que espera el contingut.

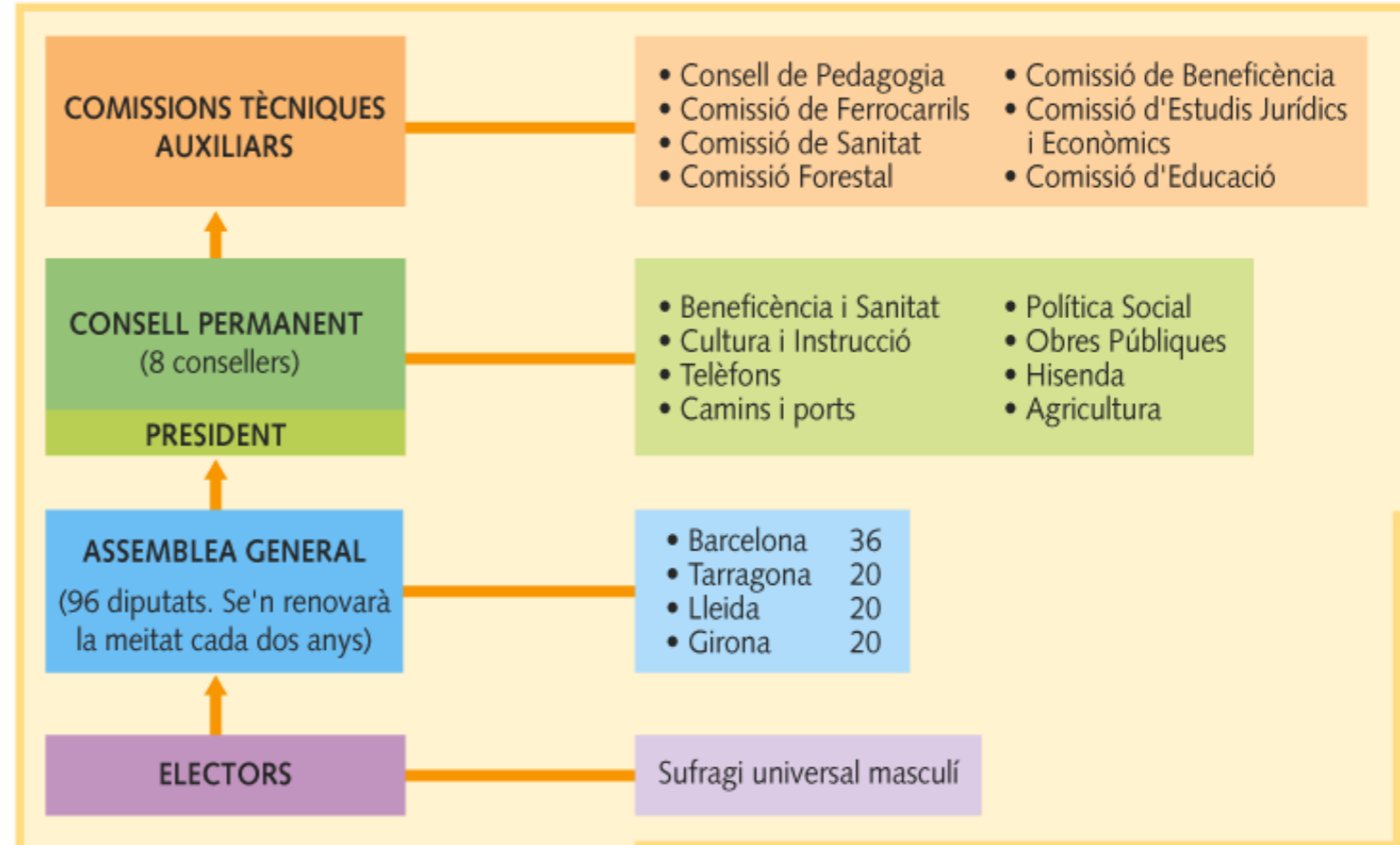
La nostra feina capital, doncs, durant aquest període, és estudiar, preparar i obtenir les delegacions. I això comporta dificultats de tota mena. [...]

Però l'obstacle més gros serà la resistència de l'Administració, la tradició d'absorció, d'abassegament de funcions i mitjans del poder públic a Espanya.

Discurs pronunciat per
Enric Prat de la Riba
en constituir-se la Mancomunitat
de Catalunya (6 d'abril de 1914)

- Institucionalment la Mancomunitat estava formada per una Assemblea General, un President i un Consell Permanent amb vuit consellers
- L'Estat mai va cedir competències ni autonomia pressupostària. El seu pressupost era el de les Diputacions.
- La Mancomunitat va tenir tres Presidents: PRAT DE LA RIBA (1914 - 1917), PUIG i CADAFALCH (1917 - 1923) i Alfons SALA (1923 - 1925).
- L'objectiu principal era modernitzar Catalunya

LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

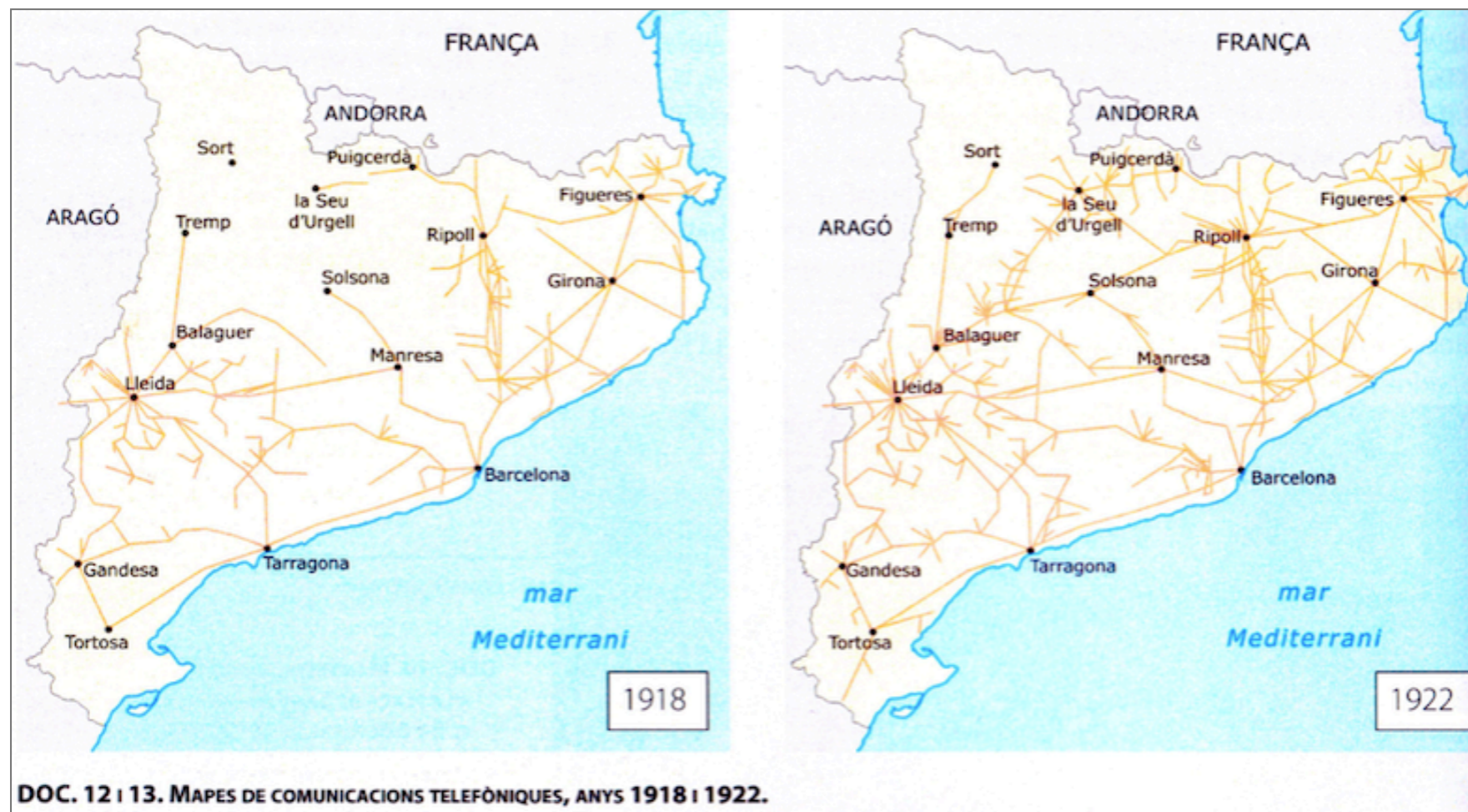

DOC.4 PRESSUPOST EXTRAORDINARI DE LA MANCOMUNITAT (1921)

Capítol	Milers de pessetes
Beneficència i sanitat	5 675
Telèfons	4 208
Agricultura	2 324
Carreteres	7 115
Instrucció	5 435
Ferrocarrils	10 980
Adquisició de finques	1 500
Altres	660

A. BALCELLS: *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, 1996.

- La modernització de Catalunya va seguir dos eixos. El primer consistia a crear una xarxa d'infraestructures, serveis públics i administratius que ajudessin al desenvolupament econòmic de Catalunya.
- El segon eix es centrava en polítiques culturals i educatives que fomentessin la llengua i la cultura catalana.
- L'assoliment d'aquests dos objectius es va veure molt afectat per la manca de recursos econòmics, per la curta vida de la Mancomunitat i pel context derivat de la I Guerra Mundial.
- A nivell polític la Mancomunitat va aprovar el projecte d'Estatut d'Autonomia de 1919, defensat per Francesc CAMBÓ a Madrid

- La dictadura de PRIMO DE RIVERA va suprimir la Mancomunitat el 1925.
- Malgrat les dificultats del moment, va impulsar iniciatives ben encaminades per modernitzar Catalunya, algunes de les quals van continuar més enllà de la Mancomunitat